

Samhällskunskap

Ett häfte om

-familjen

-skolan

-kompisar och kamratskap

I det här häftet kommer du att få lära dig:

- Vad samhällskunskap är
- Hur olika familjer och olika slags vänskap kan se ut
- Hur barn kan få hjälp med problem både hemma och i skolan
- Hur viktigt det är att alla hjälps åt hemma
- Att det är viktigt att veta att alla människor har samma värde
- Varför man måste gå i skolan
- Vilka som bestämmer om skolan
- Vad som är mobbning
- Hur det känns att vara mobbad och att vara mobbare
- Hur man kan försöka stoppa mobbning
- Vad som menas med fördomar och rasism

Vad är egentligen samhällskunskap?

Samhällskunskap handlar om att veta saker om samhället. Man kan säga att samhället är du, jag och alla andra människor som lever och bor i en ort, en stad, en by eller i ett land. Ordet samhälle betyder hålla samman som betyder hålla ihop. Samhällskunskap handlar därför mycket om hur alla vi människor ska kunna hålla ihop och leva tillsammans på ett bra sätt. För att det ska fungera behöver vi lagar och regler.

Vi behöver också folk som tar ansvar för att bestämma hur de reglerna ska se ut. Det behövs människor som arbetar och betalar skatt så att vi kan ha sjukhus, skolor, brandkår, polis, domstolar och annat som är viktigt för att samhället ska fungera. Det är helt enkelt väldigt mycket som behövs i ett samhälle och det är sådant man får lära sig om när man läser ämnet samhällskunskap.

Samhället börjar med dig

Du är en del av samhället. För dig börjar samhället i ditt hem. Eftersom du är barn är det viktigt att du har en familj där vuxna bestämmer det mesta. De bestämmer sådant som var ni ska bo, vilka tider du ska gå och lägga dig, vad ni ska äta, vad ni ska göra på semestern och hur familjens pengar ska användas.

Vissa saker får du säkert vara med och bestämma men det är ändå de vuxna som till slut fattar beslutet. Ibland kan man som barn tycka att det är orättvist att de vuxna får bestämma så mycket mer än barnen men tänker du efter så förstår du säkert att det måste vara så. Det finns så många saker som barn helt enkelt inte kan bestämma.

Du vet hur din familj ser ut när det gäller föräldrar och syskon, hur ni bor och vilka regler som gäller hemma hos dig. Det är viktigt att veta att det kan se väldigt olika ut i olika familjer.

Familjen

Olika slags familjer

Det här är en liten familj där en mamma lever själv med ett barn. Ibland händer det att vuxna som har gift sig inte klarar av att leva tillsammans. Det kanske visar sig att de tycker för olika om saker och ting. Då kan de skilja sig. En skilsmässa

påverkar också barnen. Därför är det viktigt att de vuxna ser till så att det blir så bra som möjligt för barnen. Ibland får barnet bo hos den ena föräldern och träffa den andre föräldern kanske varannan helg. Ett annat sätt är att barnen bor en vecka hos en förälder och nästa vecka hos den andra. Då är det viktigt att de bor ganska nära varandra. Barnen ska ju kunna gå i skolan, träffa sina kompisar och delta i fritidsaktiviteter varje vecka.

En del familjer består av en mamma en pappa och deras barn. I familjen på bilden finns det tre barn. En familj där mamman och pappan bor tillsammans med sina gemensamma barn brukar kallas kärnfamilj.

Det finns också familjer med två mammor eller två pappor som har gift sig med varandra. Som du ser kan familjer se väldigt olika ut och det är väl bra. Tänk vad tråkigt det skulle vara om allting var likadant hos alla.

Det finns över en miljon barnfamiljer i Sverige så det är inte konstigt att familjerna ser olika ut. Det vanligaste är att en familj har två barn men en del har bara ett och vissa familjer har många barn. Några bor med sina föräldrar och syskon, andra har halvsyskon – det betyder att de har samma mamma men olika pappor eller samma pappa men olika mammor.

Syskon

De flesta barn har syskon. Barn som har syskon har ofta tänkt på hur det skulle vara att vara ensam barn. Kanske tänker de att de då skulle ha mamma och pappa för sig själva och slippa dela saker och ting med syskonen. Ensam barn tänker ofta på hur det skulle vara att ha syskon, att aldrig vara ensamma och kanske alltid ha någon att leka med.

Att vara adopterad eller invandrad

En del vuxna människor kan inte få egna biologiska barn. Då är det vanligt att man väljer att adoptera. Oftast adopterar man då ett barn från ett annat land. Ett adopterat barn räknas lika mycket som föräldrarnas barn som ett biologiskt barn. Även om det adopterade barnet är fött i ett annat land är det lika svenskt som ett barn som är fött i Sverige.

Samma sak gäller för barn som invandrat till Sverige. När de har fått ett svenskt medborgarskap räknas de lika mycket som svenskar som barn som är födda i Sverige.

Gifta eller sambo

För att få gifta sig i Sverige måste man ha fyllt 18 år. Man kan gifta sig i kyrkan, då är det en präst som viger (=ser till att paret blir gifta) men man kan också gifta sig borgerligt och då håller någon annan i vigseln. En borgmästare kan t ex viga par i ett rådhus, gifter man sig på en båt så kan båtens kapten hålla i vigseln.

Alla väljer att inte gifta sig utan lever ihop som sambos – en förkortning som betyder sammanboende. Många par lever ihop som sambos hela livet. De skaffar barn och bildar familj men gifter sig inte.

Att skilja sig

När ett par träffas, blir kära och flyttar ihop ville såklart inte att det ska sluta med skilsmässa. Ibland blir det ändå så. Ifall de har barn tillsammans kan de inte skilja sig direkt. De måste tänka över saken i sex månader för att vara säkra på att de verkligen vill skiljas.

Par som är skilda har ofta gemensam vårdnad om barnen. De betyder att de har lika stort ansvar för barnen och att de bestämmer lika mycket över barnen. Även om barnen bor mer hos den ena föräldern har båda samma rätt att bestämma och måste ta lika stort ansvar.

Lagen skyddar barnen

När föräldrarna är skilda säger lagen att barnen har rätt att regelbundet träffa båda sina föräldrar. Ibland tycker föräldrarna olika om vem som barnen ska bo. Då säger lagen att man måste fråga barnen vad de vill. Små barn kan inte bestämma själva men vad de vill, tycker och tänker är viktigt. Ifall ett barn har fyllt 12 år får inte domstolen bestämma mot barnets vilja, enda gången den får göra det är ifall barnet riskerar att råka illa ut.

Vissa barn bor i familjehem

Ibland kan det vara så att föräldrar har stora problem, så stora att de kanske inte klarar av att ta hand om sina barn. Då kan barnen få bo i ett familjehem. Det betyder att de får bo i en annan familj än sin egen. En del barn bor i familjehem en kort tid, andra bor längre tid. Barn som bor i familjehem har rätt att träffa sina riktiga föräldrar även när de inte bor tillsammans med dem.

Att hjälpa till hemma

I ett hem är det mycket som måste göras. Man måste handla, laga mat, tvätta kläder, städa och alla familjer har räkningar som måste betalas. Det kan vara till exempel hyra, tv-avgift, telefonräkningar och annat. Därför är det viktigt att man hjälps åt. Det mesta måste såklart föräldrarna göra men det finns saker barnen kan hjälpa till med. När barnen blir större kan de hjälpa till mer. Hur ser det ut hemma hos dig? Vad hjälper du till med? Tycker du att det är viktigt att hjälpa till?

Vänner

Att ha vänner tycker de allra flesta är väldigt viktigt. Det bästa sättet att få vänner är att vara en bra vän själv. När man frågar barn hur de tycker att en bra vän ska vara får man olika svar men en del svar är väldigt vanliga. Vanliga svar är:

- En vän ska kunna hålla en hemlighet.
- Man ska kunna prata om allt med en vän.
- En bra vän hjälper en om man är ledsen och ställer upp om man blir retad eller mobbad.
- En bra vän ljuger inte och pratar inte illa om andra.
- En bra vän skryter inte.

Det finns många fler svar på frågan hur en bra vän ska vara. Vad tycker du är det viktigaste hos en bra vän?

Alla har samma värde

För dig är självklart din familj, dina släktingar och dina vänner de viktigaste människorna. Det är ändå viktigt hur man är mot andra människor. Alla människor är ju lika mycket värda. Man får inte glömma att alla människor har samma typ av känslor. Alla blir glada, arga och ledsna. Alla skrattar ibland och gråter ibland. Alla känner vi oss små och rädda ibland men modiga och starka ibland.

Skolan

Varför måste man gå i skolan

Ibland kan skolan kännas jobbig. Många barn har undrat varför man egentligen måste gå i skolan när det är så mycket roligare att vara ledig, leka och göra vad man vill. Men om man tänker efter förstår man att det är viktigt och bra att gå i skolan. I Sverige är det både en rättighet och en skyldighet att gå i skolan. Vad kan det betyda? Jo, att det är en rättighet betyder att det är din rätt att gå i skolan, att ingen har rätt att hindra dig från att gå hit. Att det är en skyldighet betyder att du måste. Alla barn i Sverige måste gå i skolan tills de slutat nian. Efter nian måste man inte längre, ändå fortsätter i stort sett alla och går tre år till på gymnasiet.

Ifall du tänker efter så inser du säkert att du lär dig många viktiga saker i skolan. När du till exempel flyttar hemifrån och ska köpa din första TV måste du kunna läsa annonserna om TV-apparater så att du verkligen köper den TV du vill ha. Du måste kanske ha lärt dig lite om reklamknep på samhällskunskapen så att du inte blir lurad av affärens reklam.

Naturligtvis måste du också kunna läsa. Och även räkna så att du inte råkar betala för mycket för din nya TV och dessutom veta hur dyr TV du har råd med. Du måste kunna läsa TVn's

bruksanvisning så att du kan ställa in alla kanalerna. Du kanske kommer att se program på din TV som blir lättare att förstå eftersom du har lärt dig en hel del i skolan. Om ett program handlar om till exempel medeltiden så blir programmet mer intressant för dig om du vet lite grann om medeltiden. När din TV är upppackad är det viktigt att du lärt dig var du ska kasta kartongerna för att inte förstöra miljön. Då är det bra att ha läst om miljö och hållbar utveckling i skolan.

Därför ska vi vara glada att vi får gå i skolan. Det finns länder där barn inte får gå i skolan. I sådana länder är det vanligt att vuxna inte kan läsa eftersom de inte gått i skolan när de var barn.

Men vem bestämmer i skolan då?

Vem som egentligen bestämmer i skolan är inte helt enkelt att svara på. Frågar man små barn tror de ofta att det är deras lärare som bestämmer, lite större barn skulle nog säga att det är rektorn. Båda svaren är lite sanna men inte helt. Läraren kan inte göra som den vill i sitt klassrum och ingen rektor kan bestämma allt över sin skola. Då kanske skolor och klasser skulle bli för olika. Det finns regler och lagar som styr så att alla barn ska få lära sig ungefär samma saker i skolan.

Först har vi skollagen. Det är en lag där det står att alla barn har rätt till en bra utbildning i skolan och den måste alla skolor följa. Sedan finns det en bok som heter läroplanen. Där står bland annat alla de mål som alla skolor måste arbeta mot. Viktigast är att skolan måste ge alla barn de viktiga kunskaper som behövs för att barnen ska kunna klara sig som vuxna. I läroplanen står också att skolan

ska vara demokratisk och lära barnen bra värderingar. Vad tror du menas med det?

I läroplanen finns också kursplaner som skolorna måste följa. Där står det vad alla barn ska lära sig i varje ämne. Det finns alltså en kursplan för matematik, en för religionskunskap och så vidare.

Din skola ligger i en kommun, kommunen har en skolplan där det står hur just din kommuns skolor ska fungera. Skolorna i en kommun måste följa kommunens skolplan. Varje skola har också en arbetsplan. Där beskrivs hur just den skolan ska arbeta för att nå alla mål man måste nå. Arbetsplanen på en skola gör skolans lärare och rektor tillsammans.

Varje termin ska varje barns lärare bjuda in barn och föräldrar till ett utvecklingssamtal där man ska prata om hur det går för barnet och vad barnet kanske behöver träna mer på.

Till sist så kan även barnen bestämma lite om skolan. De kan vara med och påverka till exempel i skolans elevråd.

Skolverket är en myndighet som håller koll på alla landets skolor. Ibland skickar skolverket ut folk till skolorna för att se ifall de gör allt de måste göra.

Olika sorts skolor

De flesta skolor är kommunala, de styrs av kommunen. Men det finns också friskolor av olika slag. Det kan vara religiösa skolor, skolor där undervisningen sker på engelska, musikskolor eller skolor med annorlunda typ av arbetsätt. Det är viktigt att veta att skollagen, läroplanen och kursplanerna gäller även för friskolor. Vill man starta en friskola måste den bli godkänd av skolverket.

Vad kan barn göra när saker inte fungerar bra?

Ibland kanske barn inte mår så bra. Det kan vara problem i skolan. Kanske är kompisarna inte schyssta eller så tycker man att de vuxna är orättvisa. Det kan också vara så att ett barn har det jobbigt hemma. Kanske har föräldrarna problem och har svårt att ge barnet den tid ett barn behöver. Då kan det vara bra att få prata med någon.

I skolan finns en kurator som det kan vara bra att prata med i sådana situationer. Skolsköterskan kan också vara bra att prata med. Det är viktigt att

veta att både kurator och skolsyster har tystnadsplikt. Det betyder att de inte får berätta för andra vad du pratar om.

Barn kan också höra av sig till BRIS. BRIS betyder Barnens Rätt I Samhället. Dit kan barn både maila och ringa. Då kan barnen också vara anonyma, det betyder att BRIS inte behöver veta vem man är om man ringer dit. På BRIS hemsida kan man också chatta.

Fundera på vad du kan göra om...

... du tycker att det är stökigt och bråkigt i din klass.

... du tycker att du får lära dig för lite av skolans undervisning eller om du tycker att undervisningen är för svår.

... du upplever att andra barn i skolan eller på fritiden mobbar eller är taskiga mot dig.

... du märker att något annat barn blir mobbat eller dåligt behandlat.